

Sedmý křížek Petra Nejedlého

Karel Komárek, FF UP v Olomouci

karel.komarek@upol.cz

Jméno PhDr. Petra Nejedlého, Ph.D., je známé nejen čtenářům *Českého jazyka a literatury*, ale i širší obci češtinářů. Na stránkách našeho časopisu uveřejnil mimo jiné řadu referátů o jednotlivých ročnících Olympiády v českém jazyku (dále OČJ) a články k výročím lingvistů. S Karlem Olivou a s Marií Čechovou sestavil knižní soubory soutěžních úkolů OČJ nazvané *Hrátky s češtinou* (2001, 2007), které se s úspěchem dají používat i v jazykovém vyučování na základních a středních školách. A letos v září P. Nejedlý „dostal sedmý křížek“, což je – díky klasické literatuře snad stále srozumitelné – frazeologické vyjádření s významem „dožil se sedmdesáti let“.

Odborné curriculum P. Nejedlého se vyznačuje vlastností, kterou v jiných kontextech nazýváme závazek celoživotní věrnosti. V roce 1978 absolvoval na pražské filozofické fakultě obor čeština – latina (diplomová práce *Jazyk dvou přederbenovských sbírek lidových písní*), roku 1980 dosáhl tamtéž titulu PhDr. (rigorózní práce *Výstavba folklórních písníových textů z hlediska jazykovědného*) a roku 2016 Ph.D. (disertace *Periferní jednotky staročeského lexikálního systému – jednotky ustupující*). Od roku 1978 až dodnes pracuje v oddělení vývoje jazyka Ústavu pro jazyk český AV ČR. V letech 1992–2004 toto oddělení vedl. Jako autor a redaktor sémantické stránky hesel se podílel či podílí na kolektivních lexikografických dílech, jako je *Staročeský slovník*, *Elektronický slovník staré češtiny* a *Lexikální databáze humanistické a barokní češtiny*. Byl vedoucím autorského týmu monografie *Slovtvorný vývoj deverbálních substantiv ve staré a střední češtině* (2019).

Celoživotní věrnost P. Nejedlého jednomo oboru a pracovnímu ovšem neznamená úzkou specializaci, natož oborovou izolaci. Jeho články v odborných časopisech a konferenční příspěvky pravidelně propojují starší češtinu se současnou, diachronní pohled na jazyk se synchronním. Hlavním jubilantovým polem je sémantika a vývoj slovní zásoby – a tento vývoj přece stále pokračuje a ovlivňuje současný stav jazyka. Ve svých nejčtivějších statích P. Nejedlý provádí – podobně jako před stoletím Karel Čapek – „kritiku slov“: výrazů spíše nespisovných, běžně užívaných, ale bez historického výkladu nejasných či neprůhledných: *zhůvěřilost*, *mantl*, *sluničkář*, frazém *zagroškudla*, názvy některých hudebních nástrojů, jako *varyto* aj. A svým způsobem je čtivý už pouhý soupis jeho publikační a odborné činnosti, který najdeme na webové adrese <<https://ujc.avcr.cz/zakladni-informace/pracovnici/nejedly-petr.html>>.

P. Nejedlý navíc externě vyučoval na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy a pražském gymnáziu Mensa. Významně spolupracoval též s naší olomouckou katedrou bohemistiky na projektu Výzkumné centrum vývoje staré a střední češtiny (2005–2011). V letech 1980–2013 působil jako člen ústřední komise zmíněné Olympiády v českém jazyce. Tady si dovoluji přeladit do osobního tónu. V onom roce 1980 jsem se rovněž poprvé účastnil finále OČJ, ovšem jako soutěžící. Prvního dne večer tam přijel vlasatý vousatý mladík s kytarou. Vedoucí nám prozradili, že je to další člen poroty, že pracuje v Ústavu pro jazyk český a právě obhájil doktorát. Ani na jedno z toho nevypadá, řekl jsem si tehdy. Ale jeho kytara pak provázela každý večer pobytu na soutěži i v následujících

ročníků a potom též letní tábory, které se pro soutěžící pořádaly. Na jednom z nich jsme si hráli na stavbu železnice za starého Rakouska a přitom jsme změnili Petrovo příjmení Nejedlý na Negrelli podle stavitele Severní dráhy Ferdinandovy Aloise Negrelliho. Já jsem se s Petrem sblížil hned v onom prvním roce díky společnému zájmu o hudbu, ale sbratřila nás samozřejmě i čeština: tenkrát na finále jsme netušili, že se budeme jednou potkávat na odborných grémiích nebo si vzájemně konzultovat své texty před zveřejněním. A dlouhé roky se spolu podílet na vedení Olympiády českého jazyka jako porotci.

Petr Nejedlý je – i při svém dosud mladickém vystupování a smýšlení – lingvista a filolog ze staré školy. Ovšemže v dobrém smyslu slova: žák Igora Němce, Emanuela Michálka a dalších vzácných učitelů z téže generace usiluje o výklad jazyka bez fantazírování a laciných postupů, na jaké dnes bohužel nezřídka narážíme. Jeho odborný i lidský profil můžeme bez rozpaků charakterizovat dávným heslem „esse, non videri“ = být, nikoli zdát se. A na tom jubilantovi nic neubírá ani jeho sedmý křížek.

Miloš Dokulil a česká slovtvorba

Diana Svobodová

1. prosince 2022 proběhl v reprezentativních prostorách Akademie věd ČR v Praze seminář Jazykovědného sdružení, věnovaný dvojímu výročí jednoho z nejvýznamnějších českých lingvistů Miloše Dokulila. V roce 2022 jsme si totiž připomněli 110. výročí jeho narození (*5. 7. 1912) a zároveň uběhlo 20 let od jeho úmrtí († 2. 11. 2002).

Seminář, jehož se v roli přednášejících i hostů zúčastnila řada významných lingvistů českých i zahraničních, se nesl v duchu ryze odborném, zároveň se ale v diskusi a komentářích k jednotlivým příspěvkům, stejně jako v úvodu a zejména v závěru semináře podařilo velmi citlivě propojit témata, jimiž se Miloš Dokulil po celou dobu své odborné kariéry zabýval, s osobnějšími vzpomínkami některých účastníků.

Program tvořilo celkem 7 příspěvků vztahujících se různým způsobem k oblastem odborného zájmu Miloše Dokulila. Po zahájení a úvodním slově **I. Bozděchové** vystoupil s prvním příspěvkem nazvaným Poznámky k onomaziologické štruktúre pomenovania **M. Ološtiak** z Prešovské univerzity v Prešově. Zabýval se problematikou struktury pojmenování ve slovenštině a slovanských jazycích u slovtvorně motivovaných slov a víceslovných lexémů a mírou jejich onomaziologické explicitnosti, tj. formálního vyjádření významových prvků.

Zahraniční lingvisty reprezentoval na semináři rovněž **R. Hammel** z Humboldtovy univerzity v Berlíně. Ve svém příspěvku O původu slovtvorné terminologie v koncepci Miloše Dokulila představil zdroje, z nichž Dokulil při tvorbě svých terminologických východisek čerpal, mj. kodaňský strukturalismus, a postupné kroky jejich uplatnění v odborných textech. Jednomu z dílčích témat slovtvorby v Dokulilově badatelské práci se věnovala i **M. Ševčíková** z Univerzity Karlovy v příspěvku Tvoření substantiv a sloves bez slovtvorných afixů ve slovtvorbě češtiny. Zaměřila se na dvojice substantiv a sloves utvořených bez použití slovtvorných afixů z hlediska slovesného vidu a srovnávala způsob jeho vyjádření kmenotvornými afixy či prefixy u sloves motivujících dějová substantiva a sloves denominálních, a to jak domácích, tak s cizími kořeny.